

"LAS CIENCIAS MEDICAS", UNA REVISTA POC CONEGUDA DEL SEGLE XIX

Pere Vallribera i Puig

Aquesta comunicació es basa en uns comentaris sobre una publicació que aparegué a Barcelona a últims de segle passat. Duia el títol de "LAS CIENCIAS MEDICAS. Revista mensual de sus progresos". N'hem pogut estudiar tots els números editats durant 3 anys, amb una periodicitat mensual, des de juliol de 1894 fins a desembre de 1896 (1). L'any 1895 no sortí durant els mesos de maig i juny, però reaparegué el juliol amb alguns canvis en la redacció. No n'hem pogut veure cap més exemplar després del de desembre de 1896; pensem que ja no devia sortir més. Era escrita totalment en castellà, tal com era corrent a l'època, era de petit format: 20 per 14 cm. i constava d'unes 30 pàgines.

El primer número, com hem dit, aparegué el juliol de 1894, però dos mesos abans, el maig d'aquest mateix any, sortí un anomenat "Número-Prospecto", en el que s'anunciava la nova Revista. Hi constava com a Director Manuel de Chia, junt amb una sèrie de col·laboradors: Almera, Aubert, Baeza Eguiluz, Casadevall, Castells, Codina, Fonolleda, Gatell, Horta, Pedrals, Puig (J.), Puig (P.), Torras i Pujalt, i Vila.

Manuel de CHIA era ben conegut: nascut a Girona el 1856, es llicencià en Medicina i Cirurgia, i en Ciències físico-químiques; era membre de la Reial Acadèmia de Ciències de Barcelona. Es ben curiós que fos el creador i director d'aquesta Revista "Las Ciencias Médicas" que, com hem dit, creiem que no sortí més després del 1896. I que uns anys més tard dirigís una altra Revista amb el mateix nom. En efecte, La revista "El sentido católico de las Ciencias Médicas", a la que CHIA col·laborava, l'any 1911 canvià el seu títol pel de "Las Ciencias Médicas (criterio católico)", que seguí les mateixes orientacions i que s'edità fins el 1922 (2).

Manuel de CHIA morí a Barcelona el 1917. CALBET i CORBELLA el citen com a "director de 'Las Ciencias Médicas', que continuà 'El Criterio Católico de las Ciencias Médicas'" (3). Com hem vist no tenia cap relació amb la que estem estudiant.

Entre els col·laboradors de la Revista hi trobem metges ben coneguts a Barcelona. Així citarem els germans Joaquim i Pere PUIG I SARDA: Joaquim era doctor en Medicina de les facultats de París i Barcelona i consta com antic

assistent del Dr. Pean i Metge auxiliar de l'Hospital de Santa Creu. De Pere PUIG i SARDA sabem només que era autor d'una **Topografia Mèdica de Sabadell**, que fou presentada a la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona el 1892 i aconseguí una menció honorífica (4).

També aparegueren a "Las Ciencias Médicas" diversos treballs signats J.M. CAMPA: es trata de J.CAMPA I SANMARTI, que consta al **Diccionari biogràfic** com autor d'un treball, **Tratamiento eléctrico de los fibromiomas uterinos** (5).

Un altre col·laborador de "Las Ciencias Médicas" fou Camil CASTELLS i BALLESPI, radicat a Caldes d'Estrac, on era director del seu Balneari. Camil era un dels quatre germans metges, fills de Martí CASTELLS, metge d'Alfarràs. Recordem la seva germana, Martina, una de les primeres doctores en medicina de Catalunya, figura que ha estat ben estudiada (6).

Consta també una col·laboració signada només ARMANGUE, del qual no n'hem trobat més referència que un altre treball signat Dr. ARMANGUE, aparegut en una altra Revista amb relacions amb el Maresme, on consta que era "ayudante de cátedras prácticas de la facultad de Medicina" (7).

Citarem també a Pere ALMERA I COMAS, Farmacèutic, que tenia un laboratori important a Sant Joan de Vilassar (8).

En aquest Número-Prospecto de "Las Ciencias Médicas" que estem estudiant s'anuncien diverses seccions: Editorial (que ve amb el títol de "Nuestros propósitos"), un espai dedicat a "Revista de Terapéutica y Farmacología", i altres a "Formulario", "Sección Bibliográfica", "Variedades" y "Noticias". En tota la col·lecció que hem estudiat aquestes seccions han estat mantingudes; contenen moltes notes interessants i treballs de documentació.

Volem ressaltar els treballs originals que constitueixen una de les seccions més importants de "Las Ciencias Médicas". Els citarem pels autors:

Joaquim PUIG I SARDA, "Sutura nerviosa". Es un extens estudi, amb la descripció de les tècniques més modernes de l'època. PUIG I SARDA era, com hem dit, un cirurgià de l'Hospital de la Santa Creu. D'ell mateix aparegueren altres treballs, també ben interessants: "Eventración umbilical", "Craneotomía lateral izquierda" i "Fracturas de la extremidad inferior del radio".

J.M. CAMPA, "Algo sobre ataxia menstrual", "El síndrome sexual" i "La curación de la leucorrea".

Manuel SALINAS, "Elevación de los párpados en la operación de catarata", "La contrapunción en la operación de catarata" i "Objeto de la iridectomía". Les primeres comunicacions signa SALINAS com Llicenciat, mentre que a les últimes es ja Doctor.

Camil CASTELLS I BALLESPI, "Modo de obrar de las aguas minero-medicinales, clorurado-sódicas sobre determinados sistemas, aparatos y funciones". Es interessant l'aparició, en pàgines a part per constituir un petit llibre, d'un "Prontuario de clínica terapéutica" (9). Camil CASTELLS I BALLESPI fou director dels banys de Caldes d'Estrach, on residí una bona temporada. Allí escriví diverses comunicacions a diaris del Maresme, i també entre elles una a la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona, que fou impresa més tard (10).

Manuel de CHIA, director de la Revista, escriví diverses editorials i notes (signades només M.). Són interessants els resums de cada any, i així, citarem l'aparegut el gener de 1895 amb el títol *La Medicina en 1894*, que acaba amb la següent frase: "Los descubrimientos del insigne Pasteur, que abrieron nuevos y vastos horizontes á la Medicina moderna, han tenido glorioso remate con la adquisición de la antitoxina diftérica, obtenida por los doctores Bhering y Roux, punto capital del progreso médico en el año 94 del siglo XIX, que bien merece que se le denomine, por esta razón, año de Bhering-Roux del siglo de Pasteur".

Entre les notícies i varietats aparegudes a "Las Ciencias Medicas" en destacarem algunes que creiem interessants:

"La curación de la difteria" i "Tratamiento farmacológico de la difteria".

"Un caso de mal de Pott": és el signat només ARMANGUE, i en realitat és només una propaganda d'un producte farmacèutic del laboratori d'Almera.

"Consejos higiénicos de la lactancia", i "De la elección de una nodriza", (que amb el mateix títol s'estudia també en un altre número de la revista); era llavors aquest un tema important.

"La fotografía a través de los cuerpos opacos", i més endavant, "Rarísimo ensayo de los ratyos X", temes, evidentment, de gran actualitat.

"Momento oportuno para la administración de ciertos medicamentos". "Vacunación por raspado", etc. que eren notes pràctiques interessants.

Citem a part una nota sobre "La atmiatría y los medicamentos atmiátricos": hi llegim: "La palabra atmiatría fué introducida en Medicina por MARTIN-TOLON, en 1834, para designar un método terapéutico vislumbrado con anterioridad por Watt, Crichton, Cottreau y otros autores.

Pudiera definirse la atimiatría "el tratamiento de las enfermedades por la inhalación de medicamentos gaseosos ó volátiles.

SALES-GIRON la ha llamado **terapéutica pulmonar**, asignándole, con tal denominación, una importancia sin duda exagerada." Creiem evident la importància d'aquesta nota tenint en compte l'època en que aparegué.

Així mateix és de destacar el número 7 del segon any -1895- que conté un retrat de Pasteur a la primera pàgina i un treball dedicat a la seva memòria, on es resumeixen dades biogràfiques i recensions de treballs i descobriments fets al llarg de la seva vida. Acaba: "Tal fué Pasteur, tal fué el genio que acaba de morir en Garches el 27 del corriente y cuyo nombre pasará a la posteridad rodeado de la más pura y gloriosa aureola".

Més que res com a nota anecdòtica llegirem una nota, signada M., que que recull un treball amb el títol de "La castración contra los crímenes de lesa sociedad".

Finalment, com a curiositat citarem un paper contingut en un número de la revista, manuscrit, on llegim:

Presupuesto para 5.000 Ciencias. Texto 16 páginas			
Para 5.000	Total 91 Pta.	Ganancia 21,50 pta.	
Para 10.000	" 160 "	" 35 "	
Para 15.000	" 237 "	" 48 "	

5.000 Cubiertas	Total 34 Pta.	Ganancia 11 Pta.	
10.000	" 58 "	" 19,50 "	
15.000	" 85 "	" 23,75 "	

Creiem que aquestes breus notes són prou indicatives del caracter eminentment pràctic d'aquesta Revista "Las Ciencias Médicas", així com exponent del seu interès, sobretot per l'època en que aparegué.

NOTES

1- Els hem pogut estudiar a la Biblioteca Popular de la Caixa Laietana, de Mataró. Volem agrair aquí l'amabilitat i l'eficiència de totes les persones que ens atengueren.

2- RIAL, Juan. "Historia de la Hermandad Médico-Farmacéutica de San Cosme y San Damian", Barcelona 1965.

3- CALBET i CAMARASA, Josep Maria; CORBELLA i CORBELLA, Jacint. "Diccionari Biogràfic de Metges Catalans", 3 volums, Fundació Vives Casajuana, Seminari Pere Mata, Barcelona, 1981-1983, Primer volum, pàg. 135.

4- CALBET i CORBELLA, Op. cit. Segon volum, pàg. 222.

5- CALBET-CORBELLA, Op. cit. Primer volum, pàg. 107.

6- Vegeu, entre altres els treballs: SOLE i SAGARRA, Josep. "Els castells, metges de Lleida del segle XIX"; CORBELLA, Jacint; DOMENECH, Edelmira. "Una qüestió de prioritat: Helena Maseras, Dolors Aleu, Martina Castells", I Congrés Internacional d'Història de la Medicina Catalana, Barcelona-Montpeller 1970, Llibre d'Actes, Volum I, pàgs. 132-138, i 139-142; Josep CORNUDELLA i CAPDEVILA. "Uns quants homes de la medicina lleidatana", Càtedra de Cultura Catalana "Samuel Gili y Gaya", Lleida 1878, pàgs. 22-24.

7- "El Especialista médico-farmacéutico", nº 3, (1887), segundo trimestre.

8- ALMERIA i COMAS havia fundat la Revista "El especialista médico-farmacéutico", que constituí un òrgan del seu laboratori i que s'enviava gratuïtament a tots els metges. Consta l'Administració a la "Farmacia Almera", del carrer de Xuclà de Barcelona, i la Redacció al "Laboratorio-Fábrica de Almera" a Sant Joan de Vilasar.

9- Camilo CASTELLS y BALLESPI. "Prontuario de clínica terapéutica. Indicaciones hidrológicas y Colección de fórmulas escogidas entre las modernamente comprobadas por los más distinguidos prácticos", Edición especial de "Las Ciencias Médicas", Imprenta de F. Horta, Barcelona 1896.

10- Camilo CASTELLS BALLESPI. "Historia de la Legislación sanitaria española desde los tiempos primitivos hasta la Ley de Sanidad de 28 de Enero de 1855", Lérida, Imprenta y Librería de Sol y Benet, Año de 1897.

ANNEX

Año I Mayo 1894 Número-Prospecto

LAS CIENCIAS MEDICAS - Revista mensual de sus progresos.

Director: Manuel de CHIA. Médico-Cirujano - Licenciado en Ciencias físico-químicas, Individuo electo de la Real Academia de Ciencias de Barcelona

Colaboradores: Dres. Almera, Aubert, Baeza Aguiluz, Casadevall, Castells, Codina, Fonolleda, Gatell, Horta, Pedrals, Puig (J.), Puig (P.), Torras y Pujalt, y Vila

Administrador: Antonio Roca, calle de S. Jacinto 4, 1º

Conté: Editorial: Nuestros propósitos.
Revista de terapéutica y Farmacología
Formulario
Sección Bibliográfica
Variedades
Noticias

Año I Numero 1 Barcelona julio 1894
Trebll original: Sutura nerviosa. Dr. PUIG Y SARDA

Año I Num 2 Agosto 1894
Ed. Vacunación por raspado

Año I Num 3 Septiembre 1894
Eventración umbilical. Joaquin PUIG

Año I Num 4 Octubre 1894

Año I Num 5 Noviembre 1894
La curación de la difteria. M.

Año I Num 6 Diciembre 1894

Año II Num 1 Enero 1895
La Medicina en 1894. Manuel de CHIA.

Modo de obrar de las aguas minero-medicinales, clorurado-sódicas sobre determinados sistemas, aparatos y funciones. Dr. C. CASTELLS

Año II Num 2 Febrero 1895
Tratamiento farmacológico de la difteria. M.B.

Año II Num 3 Marzo 1895
Craneotomía lateral izquierda. Dr. PUIG Y SARDA, Médico del Hospital de Santa Cruz de Barcelona

Año II Num 4 Abril 1895

Año II Num 5 Julio 1895
Te la mateixa presentació pero hi consten:
Director Manuel de CHIA

Redactores: Joaquín PUIG, Dr. en Medicina de las Facultades de París y Barcelona, Médico auxiliar del Hospital de Santa Cruz. Antiguo asistente del Dr. Pean.

José MORELLO, Especialista en las enfermedades de los niños y en las del aparato respiratorio. Ex-médico de la caridad Cristiana.

Año II Num 6 Agosto 1895
Un caso de mal de Pott, Dr. ARMANGUE

Año II Num 7 Septiembre 1895
Notícia de la mort de Pasteur, amb un retrat.

Año II Números 8 y 9 Octubre y Noviembre 1895
Fracturas de la extremidad inferior del radio, Joaquín PUIG SARDA
De la elección de una nodriza

Año II Num 10 Diciembre 1895
Elección de nodriza. C.H.

Hi ha un paper apart, manuscrit amb:

Presupuesto para 5.000 Ciencias. Texto 16 pág.				
Para 5.000	Total	91 Pta.	Ganancia	21,50 pts.
Para 10.000		"	160	35
Para 15.000		"	237	48
5.000	Cubiertas	34 Pta.	"	11
10.000	" "	58	"	19,50
15.000	" "	85	"	23,75

- Año III Num 1 Enero 1896
La Medicina en 1895. M.
- Año III Num 2 Febrero 1895
La fotografía al través de los cuerpos opacos. M.
- Año III Num 3 Marzo 1896
Consejos higiénicos de la lactancia
- Año III Num 4 Abril 1896
Prontuario de clínica terapéutica. Indiciaciones hidrológicas y Colección de fórmulas escogidas entre las modernamente comprobadas por los más distinguidos prácticos por el Dr. D. Camilo CASTELLS Y BALLESPI.
 Edición especial de "LAS CIENCIAS MEDICAS".
 Imprenta de F. Horta. 1896
- Año III Num 5 Mayo 1896
Algo sobre ataxia menstrual. Dr. J.M. CAMPA
- Año III Num 6 Junio 1896
Elevación de los párpados en la operación de catarata. Manuel SALINAS
Medicina Social. La castración contra los crímenes de lesa sociedad. M.
- Año III Num 7 Julio 1896
La atmiatría y los medicamentos atmiátricos.
- Año III Num 8 Agosto 1896
La contrapunción en la opertación de catarata. Manuel SALINAS
- Año III Num 9 Septiembre 1896
El síndrome sexual. Dr. J.M. CAMPA
Consejos a las madres y nodrizas. Extracto de los trabajos de la Comisaría permanente de Higiene de la Infancia, de la Academia de Medicina de París
- Año III Num 10 Octubre 1896
Objeto de la iridectomía. Dr. M. SALINAS
- Año III Num 11 Noviembre 1896
Rarísimo ensayo de los Rayos X
- Año III Num 12 Diciembre 1896
La curación de la leucorrea. Dr. J.M. CAMPA